

з'явитися в суд та ін. До неправомірних дій прирівнюються неправомірні, за своїми наслідками, дії домашніх тварин. Якщо мій собака вкраде у кого-небудь їстівне, це зобов'язує мене до винагороди потерпілого».

Дане вченим визначення правопорушення відповідає сучасному розумінню цього поняття і, що важливо, правопорушенням визначається як дія, так і бездіяльність, тільки при цьому вчений називає це дією негативною: «Правопорушення суть заборонені юридичною нормою дії людей. Дії розуміють тут як позитивні, так і негативні, тобто як учинення забороненого, так і невчинення необхідних дій, наприклад, крадіжка, несплата боргу і т. п. Правопорушення викликає встановлення юридичних відносин між правопорушником і потерпілим, а, коли правопорушення спричиняє покарання, також мають сенс і відносини між порушником права і державою».

Список використаних джерел:

1. Тарановский Ф. В. Учебник энциклопедии права / Тарановский Ф. В. – Юрьев, 1917.
2. Магазинер Я. М. Общая теория права на основе советского законодательства / Я. М. Магазинер // Правоведение. – 2000. – № 1.
3. Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права : учебник / Марченко М. Н. – М. : Проспект, 2001. – 758 с.

КИРИЧЕНКО Ю. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри політології та права
(Запорізький національний
технічний університет)

УДК 342.7

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Розглянуто конституційну практику нормативного регулювання права приватної власності в Україні та державах континентальної Європи. Проаналізовано юридичний зміст права приватної власності, закріпленого у ст. 41 Конституції України та в аналогічних нормах конституцій європейських країн. Обґрунтовано необхідність викладення цієї статті у новій редакції.

Ключові слова: *власність, право власності, право приватної власності.*

Рассмотрена конституционная практика нормативного регулирования права частной собственности в Украине и государствах континентальной Европы. Проанализировано юридическое содержание права частной собственности, закреплённого в ст. 41 Конституции Украины и в аналогичных нормах конституций европейских стран. Обоснована необходимость изложения этой статьи в новой редакции.

Ключевые слова: *собственность, право собственности, право частной собственности.*

In the article constitutional practice of the normative adjusting of right of private ownership is considered in Ukraine and states of continental Europe. Legal maintenance of the right of private ownership, envisaged in article 41 Constitution of Ukraine and in the analogical norms of constitutions of the European countries, is analysed. Reasonable necessity of exposition of this article for a new release.

Keywords: *property, right of ownership, right of private ownership.*

Вступ. Право приватної власності є основоположним, пріоритетним економічним правом кожної людини, яке за висловлюванням О. М. Гончаренко, – «особисте, природне, вічне, непорушне, невідчужуване, конституційне право людини і громадянина в Україні» [1, с. 155].

У ст. 41 Конституції України, що є логічним продовженням положення ст. 13, йдеться про приватну власність, яка забезпечує життєві потреби людини, а також установлені як гарантії права на приватну власність, так і певні обмеження щодо здійснення цього права [2].

Зазначене право – це один із базових інститутів конституційного права. Але незважаючи на це, воно розкривається в наукових працях більшості правознавців переважно з позицій цивільного права. Окремі аспекти зазначеної проблеми досліджували: Л.Д. Воєводін, О.М. Гончаренко, А.М. Колодій, О.А. Лукашева, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, Ю.М. Фролов, М.І. Хавронюк, Н.Г. Шукліна та ін. Брак комплексних досліджень конституційного права приватної власності взагалі та порівняльно-правового аналізу положень норм конституцій зарубіжних країн, у яких закріплено це право, зокрема, свідчить про актуальність обраної теми.

Постановка завдання. Мета цієї статті – порівняльно-правове дослідження та аналіз положень норм Конституції України та конституцій держав континентальної Європи, в яких закріплено право приватної власності людини і громадянина, та внесення пропозицій щодо вдосконалення ст. 41 Конституції України.

Результати дослідження. Право приватної власності у тому чи іншому обсязі закріплено у всіх конституціях держав континентальної Європи, а саме: Австрія (ст. 5, 6), Азербайджан (ст. 29, 30), Албанія (ст. 41), Андорра (ст. 27), Білорусь (ст. 44, 51), Бельгія (ст. 16, 17), Болгарія (ст. 17, 54), Боснія і Герцеговина (ст. II), Вірменія (ст. 31), Греція (ст. 7, 17, 18), Грузія (ст. 21, 23), Данія (ст. 73), Естонія (ст. 32), Іспанія (ст. 20, 33), Італія (ст. 42, 43), Латвія (ст. 105), Литва (ст. 23, 42), Ліхтенштейн (ст. 34, 35), Люксембург (ст. 16, 17), Македонія (ст. 30), Молдова (ст. 9, 33, 46), Монако (ст. 24), Нідерланди (ст. 14), Німеччина (ст. 14), Норвегія (§ 104, 105), Польща (ст. 21, 64), Португалія (ст. 62), Росія (ст. 35, 44), Румунія (ст. 41, 42, 135), Сан-Марино (ст. 10), Сербія (ст. 58, 59), Словаччина (ст. 20, 43), Словенія (ст. 33, 60, 67, 69), Туреччина (ст. 35, 46, 47), Угорщина (§ 13, 14), Фінляндія (§ 15), Франція (ст. 17 Декларації прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 р.), Хорватія (ст. 48, 50, 68), Чехія (ст. 11, 34 Хартії основних прав і свобод), Чорногорія (ст. 58, 60, 76), Швейцарія (ст. 26), Швеція (§ 18, 19). При цьому в них по-різному встановлюються межі конституційного регулювання власності. Так, у Конституції Словенії власності присвячено чотири статті, а в Основному Законі Німеччини – лише одна.

Зі змісту ст. 41 видно, що суб'єктом права приватної власності може бути кожен, а не лише громадяни України. Але аналіз положень цієї статті та ст. 13 свідчить про існування у нинішньому конституційному тексті різних позначень суб'єктів права власності. Наприклад, у зазначених статтях уживаються терміни «кожен», «ніхто», «громадяни» та «кожний громадянин». Як правило, в аналогічних нормах більшості конституцій держав континентальної Європи застосовуються тільки безособові терміни «кожен» і «ніхто».

Наприклад, у ч. 1 ст. 35 Конституції Туреччини зазначено, що «кожен має право власності і успадкування» [3], у ч. 2 ст. 46 Конституції Молдови вказано, що «ніхто не може бути позбавлений свого майна ...» [4]. Крім того, у деяких конституціях закріплено й інші термінологічні позначення цих суб'єктів. Так, у ч. 2 та 3 ст. 48 Конституції Хорватії ужито терміни «суб'єкти права власності», «користувачі власності», а в § 15 Основного Закону Фінляндії – «кожна людина» [5, 6]. Водночас терміни «громадяни» та «кожний громадянин» у цих конституціях не застосовуються.

Тому у визначенні суб'єкта права власності, у тому числі й права приватної власності, необхідно використовувати єдину термінологію, яка, на думку П. М. Рабіновича, відповідала б в одних випадках їх антропному статусу, а в інших – принципам суб'єктивної (особової) чинності законодавства [7, с. 9].

У зв'язку з цим та з метою уніфікації (упорядкування) зазначеної термінології пропонуємо у ст. 13, 41 Конституції України внести відповідні зміни, а саме: терміни «кожний громадянин» і «громадяни» виключити з тексту й замінити їх на термін «кожен», що охоплює всі суб'єкти права власності незалежно від їх правового статусу.

У ч. 1 ст. 41 Конституції України закріплено положення, що визначає зміст права приватної власності, відповідно до якого кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю. У конституціях Азербайджану, Білорусі та Росії закріплено положення про володіння, користування та розпорядження кожним своїм майном як одноособово, так і спільно з іншими особами, що запозичено з ч. 1 ст. 17 Загальної декларації прав людини 1948 р. Однак це положення відсутнє у відповідній нормі Основного Закону України, що свідчить про певні розбіжності національного законодавства з положеннями міжнародних документів. Тому вважаємо за доцільне закріпити положення про володіння, користування й розпорядження своєю власністю як одноособово, так і спільно з іншими особами в ч. 1 ст. 41 Конституції України.

З аналізу положення ч. 1 ст. 41 випливає, що кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися не тільки своєю власністю, але й результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Тобто право інтелектуальної власності прямо пов'язується з правом матеріальної (речової) власності, що не властиво для інших європейських конституцій. У конституціях Азербайджану, Білорусі, Болгарії, Грузії, Іспанії, Литви, Молдови, Росії, Словаччини, Словенії, Хорватії, Чехії, Чорногорії та Швеції це право виокремлено у спеціальну статтю. При цьому слід зазначити, що питання зарахування інтелектуальної власності до матеріальних предметів чи до нематеріальних у теоретичному правознавстві інтерпретується по-різному. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності також закріплено і у ч. 2 ст. 54 Конституції України, що більше відповідає європейським традиціям. Але при цьому закономірно постає питання: чи потрібно одне й те ж положення закріплювати у різних статтях Конституції України? На наш погляд, закріплювати схожі за своїм змістом положення у двох статтях одного й того ж розділу Основного Закону недоцільно. У зв'язку з цим пропонуємо слова «результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» виключити з тексту положення ч. 1 ст. 41. З цього приводу слушна думка Н. Бочарової, яка вважає, що «віднесення прав інтелектуальної власності в ст. 54 до культурних прав обґрунтоване і кореспондується з міжнародно-правовою класифікацією, позначеною в Загальній декларації прав людини 1948 р. і Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.» [8, с. 24].

Зі змісту ч. 2 ст. 41 Конституції України випливає, що ця норма прямо не встановлює порядок набуття права приватної власності і відсилає до відповідних норм інших нормативно-правових актів, зокрема цивільного законодавства. Тоді постає питання: чи потрібно це положення закріплювати у конституційній нормі? Вважаємо, що закріплювати положення

щодо набуття права приватної власності немає сенсу, оскільки це питання має вирішуватися на галузевому рівні. Підтвердженням цієї тези є те, що аналогічні положення закріплено лише в конституціях чотирьох європейських держав (Албанії, Білорусі, Молдови, Румунії). Наприклад, у п. 2 ч. 41 Конституції Албанії зазначено: «власність набувається шляхом дарування, спадкування, купівлі та будь-якими іншими традиційними способами, передбаченими Цивільним кодексом» [9]. У зв'язку із зазначеним пропонуємо ч. 2 ст. 41 виключити з тексту чинної Конституції України.

У Конституції України (ч. 1 ст. 13) визначено об'єкти права власності українського народу, а інших об'єктів права приватної, державної і комунальної власності вона не називає. Тому врегулювання чинною Конституцією права користування громадянами України природними об'єктами права власності народу (ч. 2 ст. 13), а також об'єктами державної та комунальної власності (ч. 3 ст. 41) досить суперечливе. Слід зазначити, що в конституціях зарубіжних держав право користування об'єктами публічної власності не встановлено.

Потребує уточнення й коло суб'єктів права користування об'єктами державної та комунальної власності. Так, О. М. Гончаренко запропонувала оновлену редакцію ч. 3 ст. 41: «кожен для задоволення своїх потреб може користуватися об'єктами державної та комунальної власності та виключної власності народу України відповідно до закону» [10, с. 42]. Підтримуючи цю пропозицію, ми вважаємо, що ч. 3 ст. 41 Конституції України необхідно виокремити у самостійну статтю або включити її до ч. 2 ст. 13 й тим самим розширити її зміст. До речі, таку спробу була вже здійснено під час підготовки офіційного проекту Конституції України від 26 жовтня 1993 р. [11, с. 69].

Конституція України у ч. 4 ст. 41 проголосила, що право приватної власності непорушне, а також установила правило, відповідно до якого ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Ці положення є основоположними принципами гарантії захисту права приватної власності й повною мірою кореспондується зі ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11, згідно з яким «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності, інакше як в інтересах суспільства й на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права» [12, с. 22]. Ці принципи закріплено у конституціях багатьох європейських країн. Наприклад, у ч. 3 ст. 17 Конституції Болгарії зафіксовано: «приватна власність непорушна» [13].

Проголошуючи принцип непорушності, Конституція України в ч. 5 ст. 41 установлює певні обмеження щодо його здійснення. За логікою побудови цієї частини можна констатувати, що, з одного боку, «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосовано лише як виняток з мотивів суспільної необхідності», а з іншого – «лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [2]. Тобто склалася ситуація, яка потребує уточнення підходів щодо критеріїв правомірного обмеження прав і свобод людини і громадянина, що містяться на конституційному рівні та приведення їх у відповідність з нормами міжнародного права.

Можливість застосування державою заходів примусового відчуження об'єктів права приватної власності у зв'язку з суспільними потребами в юридичній літературі заперечень не викликає. Але слід зазначити, що вживання у першому реченні ч. 5 ст. 41 оцінного поняття «суспільна необхідність», яке є підставою примусового вилучення приватної власності й указує на можливість зіткнення приватних і публічних інтересів, є дискусійним.

Не визначений цей термін і в конституціях Білорусі (ч. 5 ст. 44), Данії (п. 1 ст. 73) та Молдови (ч. 2 ст. 46). У більшості конституцій європейських країн в аналогічних нормах застосовуються інші правові категорії: суспільні інтереси (Греція, Сербія, Угорщина,

Чорногорія); інтереси суспільства (Люксембург, Македонія); загальні інтереси (Естонія, Італія, Ліхтенштейн, Німеччина); суспільні потреби (Азербайджан, Грузія, Литва, Фінляндія); публічні інтереси (Словаччина, Чехія); публічна мета (Польща) тощо. Так, у ч. 3 ст. 42 Конституції Італії зазначено, що «у передбачених законом випадках приватна власність може бути відчужена в загальних інтересах за умови виплати компенсації» [14]. Як слушно зазначила з цього приводу О. М. Гончаренко, «застосовуючи їх у нормативно-правових актах, законодавець кожної країни вкладає у них своє розуміння їхнього змісту, побудоване на власному пізнанні соціально значущих аспектів суспільних відносин, соціальних цінностей суспільства, потреб, інтересів, ціннісних установок, орієнтирів, уподобань членів суспільства» [1, с. 162]. На її думку, в Конституції України термін «суспільна необхідність» збігається з терміном «суспільні інтереси». І вона робить висновок, що поняття «суспільні інтереси» ширше від поняття «суспільна необхідність», воно включає його як складову» [1, с. 163]. Ураховуючи викладене, а також те, що законодавча неврегульованість та невизначеність застосування зазначеного терміна може призвести до зловживання ним, пропонуємо термін «суспільна необхідність» виключити з тексту ч. 5 ст. 41 Основного Закону України.

Також необхідно виключити з цієї частини словосполучення «об'єкти права», яке не застосовується ні в міжнародних документах, ні в жодній конституції країн континентальної Європи. Не вдаючись до аналізу терміна «об'єкт права приватної власності», що виходило б за межі дослідження, констатуємо лише одну обставину: сьогодні власність є двоєдиною економіко-правовою категорією. Власність становить економічну основу життя суспільства і виявляється у вигляді врегульованих нормами права відносин між людьми з приводу присвоєності суб'єктом матеріальних благ. Стан присвоєності, тобто фактичної належності певному суб'єкту матеріальних благ, становить сутність економічних відносин власності, а право власності є юридичним вираженням, формою закріплення цих відносин [15, с. 46]. На наш погляд, перше речення ч. 5 ст. 41 необхідно виокремити в самостійну частину і з урахуванням вимог ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. зі змінами, внесеними Протоколом № 11, викласти в оновленій редакції, а саме: «Примусове відчуження приватної власності може бути застосовано тільки в суспільних інтересах, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього й повного відшкодування її вартості». Таке формулювання не допускає насильницької націоналізації чи реприватизації без відшкодування, а перехід власності з приватної до державної здійснюватиметься тільки відповідно до закону. Друге речення цієї частини необхідно виключити з тексту Конституції України у зв'язку з тим, що воно фактично дублює ч. 2 ст. 64. Крім того, з аналізу положень конституцій 42 європейських держав випливає, що жодна з них не містить таких умов примусового відчуження об'єктів права приватної власності.

У ч. 6 ст. 41 Конституції України закріплено, що конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Відповідне положення закріплено і в конституціях Азербайджану, Андорри, Бельгії, Ліхтенштейну, Люксембургу, Молдови, Польщі, Росії, Румунії, Словенії. Але законодавці зазначених країн до цього питання підходять неоднозначно. Так, М. І. Хавронюк виділив такі варіанти конфіскації майна: «1) конфіскація майна в принципі допускається: ніхто не може бути позбавлений майна або прав, якщо це не мотивовано загальною користю, за умови справедливого відшкодування в межах, установлених законом (ст. 27 Конституції Андорри); конфіскація може здійснюватись тільки у випадках, визначених законом (ст. 34 Конституції Ліхтенштейну); ... конфіскація речі може мати місце тільки у випадках, визначених у законі, й тільки на підставі правомочного рішення суду (ст. 46 Конституції Польщі); ніхто не може бути

позбавлений свого майна інакше як за рішенням суду (ст. 35 Конституції Росії); 2) конфіскація майна не допускається: покарання конфіскацією майна не може бути встановлено (ст. 17 Конституції Бельгії та ст. 17 Конституції Люксембургу); 3) конфіскація майна допускається за деякими винятками щодо окремих видів майна. Так, відповідно до ст. 46 Конституції Молдови, законно придбане майно не може бути конфісковано. При цьому законність придбання припускається. Проте майно, призначене, використане для вчинення злочинів чи правопорушень або здобуте в результаті їх учинення, може бути конфісковано згідно з законом. Цілком аналогічні положення містить ст. 41 Конституції Румунії [16, с. 66–67].

Як зауважує В. Матвієнко, значним недоліком ч. 6 ст. 41 чинної Конституції є суперечливість та необов'язковість її положень. На його думку, слова «може бути застосована» не встановлює чіткого імперативу як щодо обов'язковості застосування конфіскації майна лише судом, так і щодо обов'язковості застосування самої конфіскації майна «у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом» [17, с. 90]. Погоджуючись із цим висловлюванням, ми вважаємо, що замість слів «може бути застосована» необхідно вжити слово «застосовується», а також пропонуємо у цій частині конкретизувати, про яке майно йдеться, тобто доповнити термін «майно» словом «приватне». Відсутність зазначеного уточнення призводить до неоднозначного тлумачення цієї норми Конституції.

Зі змісту ч. 7 ст. 41 Конституції України випливає, що використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. У зв'язку з цим постає два питання: 1) чи не буде це обмеження використовуватися посадовими особами на свій розсуд, що може цілком нівелювати право власності? 2) чому законодавець закріпив це положення саме в цій конституційній нормі? Зазначене положення є загальним і стосується не тільки приватної власності, але й інших форм власності. Тому, на наш погляд, є доцільним положення ч. 7 ст. 41 перенести до ч. 3 ст. 13 розділу I «Загальні засади» Конституції України, в якій уже закріплено конституційне положення про те, що «власність зобов'язує» і вона «не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству». З метою підтвердження цієї тези можна навести приклад з п. 2 ст. 9 Конституції Молдови, яка розміщена у розділі 1, що має назву «Основні принципи», і в якій закріплено, що «власність не може бути використана на шкоду правам, свободам і гідності людини» [4].

Крім того, законодавець під час формулювання зазначеної конституційної норми оминув увагою одне з важливих прав людини, за яким вона може вільно здійснювати право власності щодо належного їй майна, а саме: «... використовувати його для ведення господарської та іншої не забороненої законом діяльності, передавати у тимчасове користування іншим громадянам, юридичним особам та державі, вільно відчужувати. Нарешті, право приватної власності може бути передано у спадок» [18, с. 137]. Тобто право на спадкування приватної власності у тексті Конституції України взагалі не згадано. Утім це право закріплено в конституціях Азербайджану (ч. 5 ст. 29), Андорри (ч. 1 ст. 27), Білорусі (ч. 2 ст. 44), Болгарії (п. 1 ст. 17), Вірменії (ч. 1 ст. 31), Грузії (ч. 1 ст. 21), Естонії (ч. 3 ст. 32), Іспанії (ч. 1 ст. 33), Італії (ч. 4 ст. 42), Македонії (ч. 1 ст. 30), Молдови (п. 6 ст. 46), Німеччини (п. 1 ст. 14), Польщі (ч. 1, 2 ст. 64), Португалії (п. 1, 2 ст. 62), Росії (ч. 4 ст. 35), Румунії (ст. 42), Сербії (ст. 59), Словаччини (ч. 1 ст. 20), Словенії (ст. 33, ч. 2 ст. 67), Туреччини (ч. 1 ст. 35), Угорщини (§ 14), Хорватії (ч. 4 ст. 48), Чехії (ч. 1 ст. 11 Харгії основних прав і свобод), Чорногорії (ст. 60).

Тому, враховуючи зазначене, вважаємо за доцільне розширити зміст і обсяг права приватної власності і доповнити ст. 41 Конституції України додатковою частиною, виклавши її в такій редакції: «Право на спадкування приватної власності гарантується». Таке формулювання, на наш погляд, більш повно відповідає чинним міжнародним стандартам і

конституційній практиці європейських держав.

Висновки. Отже, аналіз норм Конституції України та конституцій держав континентальної Європи, в яких закріплено право приватної власності, дає підстави для висновку про необхідність внесення змін до ст. 41 Конституції України, яку доцільно викласти у такій редакції:

«Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю як одноособово, так і спільно з іншими особами.

Право приватної власності є непорушним і охороняється законом.

Ніхто не може бути протиправно позбавлений своєї власності.

Примусове відчуження приватної власності може бути застосовано тільки в суспільних інтересах, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього й повного відшкодування її вартості.

Конфіскація приватного майна застосовується виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Право на спадкування приватної власності гарантується».

Список використаних джерел:

1. Гончаренко О. М. Права людини в Україні : навч. посіб. / О. М. Гончаренко. – К. : Знання, 2008. – 207 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Конституція Турецької Республіки від 7 листопада 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zarubejye.com>.
4. Конституція Республіки Молдова від 29 липня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.base.spinform.ru>.
5. Конституція Республіки Хорватія від 22 грудня 1990 р., у редакції від 9 листопада 2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://constitutions.ru/archives/195>.
6. Основний Закон Фінляндії від 11 червня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru/archives>.
7. Рабінович П. Права людини і громадянина в Україні : конституційна перспектива / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – №3 (54). – С. 3–11.
8. Бочарова Н. Конституційне закріплення прав інтелектуальної власності в державах Європи (порівняльно-правовий аналіз) / Н. Бочарова // Юридична Україна. – 2005. – № 5. – С. 23–30.
9. Конституція Республіки Албанія від 21 жовтня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldconstitutions.ru/archives/104>.
10. Гончаренко О. Конституційне право громадян України користуватися об'єктами державної та комунальної власності / О. Гончаренко // Право України. – 2005. – № 1. – С. 39–42.
11. Конституція України : офіційний проект у редакції від 26 жовтня 1993 р. / Українське право. – 1994. – № 1. – С. 62–75.
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї (збірник законодавчих і нормативних актів) / Упоряд. Ю. В. Паливода. – К. : ПАЛИВОДА А. В, 2011. – 120 с. (Закони України).
13. Конституція Республіки Болгарія від 12 липня 1991 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.uznal.org/constitution.php>.
14. Конституція Італійської Республіки від 22 грудня 1947 р. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://italia-ru.com/page/konstitutsiya-italyanskoj-respubliki>.

15. Куц В.М. Кримінальна відповідальність за незаконне використання електричної або теплової енергії: монографія /В.М. Куц, Ю.В. Кириченко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 160 с.

16. Хавронюк М.І. Конституції європейських держав як джерела кримінального законодавства / М. І. Хавронюк // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. – 2005. – № 12. – С. 53–91.

17. Матвієнко В. Частина шоста ст. 41 Конституції України потребує уточнення /В.Матвієнко // Право України. – 2000. – № 7. – С. 90–91.

18. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посіб. /П. М. Рабінович, М.І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – 464 с.

ТИЩУК Т. І.,
викладач кафедри
конституційного права

УДК 342 (477)

ВИДИ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Розглядаються види рішень Конституційного Суду України, пропонується їх класифікація на підставі Конституції, чинного законодавства України та аналізу ухвалених рішень Конституційним Судом України. Висвітлюється вплив видової належності рішень для процесу їх реалізації за відповідними формами.

Ключові слова: *види рішень Конституційного Суду України, класифікація рішень.*

Рассматриваются виды решений Конституционного Суда Украины, предлагается их классификация на основании Конституции, действующего законодательства Украины и анализа принятых решений Конституционным Судом Украины. Освещается влияние видовой принадлежности решений для процесса их реализации по соответствующим формам.

Ключевые слова: *виды решений Конституционного Суда Украины, классификация решений.*

This article discusses the types of decisions of the Constitutional Court of Ukraine and proposes their classification under the Constitution and current legislation of Ukraine and analysis of decisions by the Constitutional Court of Ukraine. Also highlights the impact of plant species making process to implement them at the appropriate forms.

Key words: *types of decisions of the Constitutional Court of Ukraine, classification decisions.*

Вступ. Конституційний Суд України здійснює свої повноваження шляхом ухвалення рішень¹. Правова природа рішень Конституційного Суду України нерозривно пов'язана з його

¹ Конституційний Суд України може реалізувати свої повноваження й іншими способами. Наприклад, прийняття рішення, ухвалення висновку, витребування додаткових матеріалів, відмова у

